

## MORSTATEN

### Introduktion

#### HYSTERISK HISTORIE

Jeg har følt mig fristet til at skrive et kapitel med overskriften "Politik", så læsere, der finder emnet kedeligt, kunne springe det over, men politik gennemsyrede alt dengang.

— Doris Lessing, *Vandring i skygge*<sup>1</sup>

Moderskab er politisk. Opdragelse, omsorg og skabelsen af menneskeliv – alt sammen associeret med moderskab – har mere at gøre med magt, status og fordelingen af ressourcer, både af og til mødre, end vi bryder os om at indrømme. Omsorg for børn er grundlæggende et arbejde, der udføres for samfundet, og fra og med graviditeten er det ulige fordelt. Det politiske moderskab har to dele. For det første indbefatter det de sociale og kulturelle kontekster, som mødre befinder sig i og begrænses af – sådan som tingene er. For det andet indbefatter det de mangfoldige muligheder, der er for at omorganisere disse strukturer – sådan som tingene kunne

---

1 Lessing 63. [Oversætters note (O.N.): Medmindre andet angives, er alle citater herefter min egen oversættelse.]

være. At anerkende, at moderskab grundlæggende er politisk, hjælper os til at indse præcis hvem, der nyder godt af status quo, nemlig et politisk og økonomisk system, der beror sig på fornægtelsen af kollektivt ansvar. En sådan anerkendelse er også det første konkrete skridt mod at frigøre mødre fra deres nuværende position, hvor så meget forventes af dem, og så lidt gives til dem.

Der er en vigtig forskel mellem at anerkende, at moderskab er politisk og at politisere moderskab med konkrete politiske formål for øje. Det første er et emancipatorisk instrument, mens det sidste reducerer moderen til et våben, der kan tages i brug i andre menneskers politiske argumenter. Igennem de seneste halvtreds år, og tidligere endnu, er moderskab blevet udnyttet i utallige konservative ideologier, i nyhedsoverskrifter, i politiske kampagner og i kunstneriske og kulturelle repræsentationer. Dårlige mødre er for fattige, de har den forkerte race, den forkerte seksualitet, det forkerte køn. De har de forkerte politiske holdninger, bor de forkerte steder og har de forkerte grunde til overhovedet at være mødre. Den gode mor er, på den anden side, en belejligt afrundet beholder. Hun bidrager med en særlig sympatisk kvalitet – et feminint præg! – til en hvilken som helst doktrin, hun associeres med, men hun eksisterer helt og holdent uden for den politiske sfære.

Der har for nylig været forsøg på at synliggøre moderskab som et politisk emne. Med populariseringen af den liberale feminisme, der prægede den offentlige samtale i 2010'erne, er moderskab blevet et centralt emne i tiden, omend begrænset til specifikke problemstillinger, der som oftest drejer sig om arbejdende mødre fra middelklassen. Dette angår for eksempel den hyppige forståelse af moderskab som modsætningen til forfatteres og kunstneres kreative arbejde eller bare et forsøg på at få kapitalismen til at fungere bedre for disse middelklasse-mødre.<sup>2</sup> At kæmpe for retfærdige arbejdsforhold for mødre er selvfølgelig grundlæggende politisk. Moderskab har længe været en af de afgørende omstændigheder for kønsbestemte

---

2 Angela McRobbie har diagnosticeret dette som en neoliberal "intensivering" af moderskabet. Se McRobbie, "Feminism, the Family, and the new 'Mediated' Maternalism."

uligheder på arbejdspladsen. Dette er tilfældet både principielt og i praksis, da du, uanset dine personlige omstændigheder, risikerer diskrimination, hvis din chef opfatter dig som en kvinde i den fødedygtige alder.<sup>3</sup> Men at fokusere på isolerede politiserede øjeblikke – når børnepasning kommer i vejen for arbejdsforpligtelser, for eksempel, eller når amning forstås som et offentligt *faux pas* – hjælper os ikke til at forstå moderskab i sin helhed. Selvom de er vigtige, beror sådanne isolerede kampe fortsat på en forståelse af det offentlige og det private som adskilte sfærer, forbundet via forældres oplevelser. Dermed antydes det, at moderskabet kun bliver politisk i disse øjeblikke af kontakt med det offentlige samfund. Dette blev særlig tydeligt under COVID-19-pandemien, da nedlukningen, i sin indskrænkning af alt offentligt liv til hjemmet, midlertidigt opløste grænsen mellem de to. I samtidens kulturelle og politiske diskurs er den dominerende forståelse af moderskab, at det tilhører den hjemlige sfære, hvor det belejligt kan ignoreres. Dette begrænser virkelig vores forestillinger om, hvad moderskab kan være, og det tilslører det offentlige moderskabs faktiske og komplekse historie i det tyvende og enogtyvende århundrede. Det moderskab, der udfolder sig i denne bogs kapitler, fra 1970'erne til 2010'erne, finder sted i komfortable hjem, i glittede blade og reality-tv, i fængsler, i protestlejligheder, i besættelser, i strejkevagter, på hospitaler og i offentlig transport.

At erklære moderskab for helt igennem politisk er at generobre et territorium. For at gøre dette må vi konfrontere moderskabets forbindelse med staten. For mit vedkommende er dette staten Storbritannien og Nordirland, den sjette største økonomi i verden, hvor ét ud af fire børn lever i fattigdom (UK Poverty 2022). (Jeg bruger den omstridte term "Nordirland", fordi jeg undersøger den stat, der selv benytter dette navn, inklusive dens forordninger og uretmæssigheder.) I sin bog *Feminism, Interrupted* fra 2020 skriver Lola Olufemi, at kvinders liv altid har været "intimt forbundet med staten". De

---

3 I "Introduction: Birth" citerer Imogen Tyler *Fairness and Freedom: The Final Report of the Equalities Review*, bestilt af den britiske regering, hvori der står, at "vores nye undersøgelse viser tydeligt, at der er ét forhold frem for alle, der fører til kvinders ulighed på arbejdsmarkedet – at de bliver mødre." I *The Phenomenal Woman* skriver Christine Battersby, at alle kvinder – uanset deres fertilitet – betragtes som en "subjekt-position, der er knyttet til en krop, der forventes potentielt at kunne føde" (16).

tjener i gennemsnit mindre end mænd, "de er disproportionalt afhængige af en række af statens tjenester, såsom børnepasning, juridisk hjælp og støtte til bolig". Man begynder at ane problemets omfang, hvis man hertil føjer, at 90 % af enlige forældre er arbejdende mødre, der oftest udfører arbejde, hvis lave løn ikke gør dem i stand til at forsørge deres familie, selvom de historisk set er blevet fremstillet som snyltere på staten (Olufemi 25).

Titlen på denne bog, *Morstaten*, er delvist inspireret af Olufemis indsigt. Bogen sammenbringer elementer, der typisk anses som forskellige og adskilte. Disse elementer inkluderer selve tilstanden at være mor, inklusive men ikke begrænset til kropslige erfaringer med graviditet og fødsel, forholdet mellem mødre og staten, måderne hvorpå staten bruger moderskab – dets politisering, med andre ord – og endelig forståelsen af velfærdsstaten som en slags moderlig enhed i sig selv.<sup>4</sup> I titlen genlyder også et ekko af den nedsættende betegnelse "barnepigestat," der rettes som en anklage mod regeringspolitik af personer, der er kritiske over for velfærd, økonomisk interventionisme og offentlige sundheds- og sikkerhedsinitiativer. Barnepiget er naturligvis en erstatningsfigur for moderen. Termen hemsøges af frykten for erstatning, frykten for at blive forladt og en uklar arbejdsdeling. Andre spøgelsesagtige fraser bor i bogens titel: moderland,<sup>5</sup> modersmål, måske endda Moder Jord. I det tredje årti af det enogtyvende århundrede er det svært at bevare den fulde betydning af disse termer i lyset af den misogyne reduktionisme, imperialistiske nostalgi og genopstandne fascisme, som kaster sig over dem – alligevel forsøger jeg.

En af feminismens primære indsigter er, at det, der tidligere blev forstået som privat, intimt og naturligt, faktisk er offentligt, kulturelt og socialt konstrueret. Jeg vil gerne undersøge, hvordan vi kan ændre tingenes nuværende tilstand, hvor moderskab konstant *politiseres* – manipuleres med særlige formål for øje – uden at blive betragtet som *politisk*. Dette vil jeg gøre uden hverken at afvise vigtigheden af individuel subjektivitet – de dybt

---

4 O.N.: På engelsk har "state" to mulige betydninger, "tilstand" og "stat", hvilket giver en nuance til "mother state", der ikke lader sig direkte oversætte til dansk.

5 O.N.: På engelsk siger man oftest "motherland," hvor man på dansk ville sige "fædreland."

personlige følelser moderskabet genererer, forplumrer og destabiliserer – eller bøje mig for måderne, hvorpå sådanne følelser instrumentaliseres i opretholdelsen af status quo. I titlen ligger også en mere personlig påmindelse om at gøre op med mine egne blinde vinkler og de falske minder, jeg kultiverede som barn, om en slags velfærdsstat, jeg aldrig rigtigt kendte.

Mange, der voksede op i 1950'erne, herunder Carolyn Steedman, opfattede de "gode ting," staten gav dem, som en medfødt rettighed, "ligesom vi tog vores ret til at være i verden for givet." Men for andre – som ikke var hvide, ikke havde fuld fysisk funktionsduelighed, eller ikke havde det rette pas – udgjorde staten langt fra en garanti for omsorg. I deres klassiker inden for sort feminism, *The Heart of the Race*, skriver Beverley Bryan, Stella Dadzie og Suzanne Scafe i 1985 om "statens lange ligeglade arm," og de understreger, hvordan socialt arbejde og sundhedspleje er blevet brugt til at kontrollere og overvåge sorte befolkningsgrupper. "Lovgivning designet til at beskytte NHS<sup>6</sup> fra 'udnyttelse' af fremmede, betyder, at hospitaler nu både registrerer vores medicinske journal og vores immigrationsstatus" (Heron 6; Bryan, Dadzie og Scafe 198). Over tredive år senere åbnede Jacqueline Rose sin bog *Mothers* med historien om Bimbo Ayelabola, en nigeriansk kvinde, der fødte femlinger ved kejsersnit på et NHS-hospital i 2011, og som efterfølgende blev forfulgt af pressen, der piskede en harmfuld stemning op over, at fødslen havde kostet "os" – skattebetalerne – penge. Mødre som Ayelabola, skriver Rose, "holdes ansvarlige for verdens dårligdomme, for den sociale strukturs kollaps, for trusler mod velfærden, for nationens sundhed" (Rose). Fordi de aldrig betragtes som værdige modtagere af den omsorg, som retmæssigt tilhører os alle, bliver deres kroppe stedet, hvor distinktioner mellem "os" og "dem" tegnes op.

Før vi møder de mange mødre i denne bog, vil jeg gerne introducere de ideer, den baserer sig på. En udvidet og politisk forståelse af moderskab kan rumme mange forskellige livssituationer og identiteter, både for mænd og for kvinder. Samtidig kan det være en stærk metafor for en politik, der definerer sin forståelse af frihed gennem indbyrdes forbundethed. På den måde modsætter denne forståelse sig ethvert forsøg på at bruge moderskabet til

---

6 O.N.: "National Health Service", den britiske statsstyrede sundhedstjeneste.

at begrænse forståelsen af kvindelighed. "Mor" er, ligesom "kvinde", en omstridt kategori, forankret i hjertet af vor tids moralske panik over køn og seksualitet.<sup>7</sup> Det er ikke svært at se, hvordan den "kønskritiske"<sup>8</sup> bevægelse gør biologi til noget centralt i forståelsen af identitet – en dybt reaktionær måde at definere køn på og at beskrive og værdisætte mennesker.

Den slags essentialistisk tænkning – at en kvinde er en kvinde på grund af hendes reproduktive organer, hendes erfaring med menstruation og hendes evne til at føde børn – har meget mere til fælles med konservative bevægelser end nogen som helst feministisk bevægelse, som er sit navn værdig. Her mener jeg konservative bevægelser, der igennem historien har kategoriseret kvinder som omsorgsydere og husmødre, og som kun har værdsat kvinder for deres reproduktive evner. Judith Butler skrev i 2020, at "når lovgivning og social politik repræsenterer kvinder, træffes der stiltiende beslutninger om, hvem der tæller som kvinde, og som oftest gøres der antagelser om, hvad en kvinde er" (Ferber). Der træffes også stiltiende beslutninger om, hvad en mor er. Tænk bare på den intenst transfobiske behandling af Mika Minio-Paluello, mor og økonom ved Trades Union Congress, som på nationalt TV i sommeren 2023 udtalte sig om leveomkostningskrisen og dens konsekvenser for især mødre. For dem, der drog hendes ret til at tale som mor i tvivl, var Minio-Paluellos pointe om, at mødre har brug for de nødvendige ressourcer til at forsørge deres børn, langt mindre vigtig end hendes identitet.

Trods den fortsatte livmoderfiksering er det en myte, at den sociale, juridiske eller politiske status og sikkerhed som mor, eller som del af det kvindelige køn, nogensinde har været garanteret af at have født et barn (Davis; Spillers). Inden for fødselspleje findes mange historier om uligheder mellem forskellige slags mødre. I Storbritannien er det fire gange

---

7 Se Denise Riley, "Am I That Name?". Se også Lola Olufemis diskussion af kvindelighed som en "strategisk koalition", hvilket hun låner fra Gayatri Chakravorty Spivak og Chandra Talpade Mohanty, i et interview med Josie Sparrow, "En forpligtelse til omsorg... og til ulydighed".

8 O.N.: I en britisk kontekst refererer "kønskritisk" eller "gender critical" til en bevægelse, der kritiserer trans-inklusiv feminisme og argumenterer for, at køn er biologisk, uforanderligt og binært.

mere sandsynligt, at en sort mor dør i fødsel end en hvid mor. Den samme rapport fra 2021 viste, at mødre fra de mest økonomisk udsatte områder i landet havde en dødelighed, der var tre gange højere end mødre fra rige områder (Summers). Ligesom der ikke kun findes én universel erfaring af moderskab, er den pleje og støtte, mødre får, langt fra jævnt fordelt. Hvis vi vil advokere for mødres rettigheder og behov, må vi afvise de kræfter, der forsøger at repræsentere moderskabet som noget, der let kan forstås og defineres, og som dermed forsøger at individualisere det ansvar, der ligger i moderskabet. Vi har alle en andel i den sociale fremtid.

### HJEMMEARBEJDE

Forestil dig en almindelig dag for en mor med et lille barn eller en baby. Det er ikke en arbejdsdag, eller måske har hun ikke noget betalt arbejde. Dagen er formet af en række gentagne opgaver i forsøget på at sørge for barnet og sikre barnets sikkerhed. Arbejde, med andre ord. Den patriarkalske kapitalismes store tryllenummer har været at kategorisere særlige former for arbejde som indbygget i moderskabet og dermed ikke som rigtigt arbejde. I Kate Briggs' roman *The Long Form*, som portrætterer en dag i Helens liv med sin lille datter Rose, er der en sektion ved navn "MODERSKAB," der beskriver dette som

et historisk navn for en kategori af menneskeligt (og ikke kun menneskeligt) arbejde, der, så længe der findes børn, må udføres af *nogen*. Et individ eller et partnerskab eller en gruppe, der tager over fra hvem end, der efterlod babyen her, mæt og svøbt, tilsyneladende sikker og sovende – og begynder der, hvor dette livsbevarende arbejde stoppede, og *fortsætter* det. For en baby kan ikke eksistere alene. Det kan den ikke.

Briggs bygger videre på ideen og introducerer en ekspert på området, børnelægen og psykoanalytikeren Donald Winnicott:

Vis mig en baby, skrev Winnicott, og jeg skal vise dig personen (eller personerne), der bor nær den, ved siden af den. Der kan ikke findes en baby, ingen rigtig forståelse af, hvad en baby er – såvel som, i realiteten, intet fortsat liv for en baby – uden for dens relation med/til en anden ("det store ansvar må lægges på nogen"). Men – hvem vil gøre det? En "mor"? "Moderen"? (168)

Hvad er forskellen mellem en "mor" og "moderen"? Har den ene flere rettigheder over barnet end den anden? Eller forventes der simpelthen mere af hende? Måske er de faktisk to sider af den samme sag. Senere i romanen overvejer Helen forestillingen om det forenede moderlige selv. "Helen" ser sig selv som "en samling, en lille gruppe" af jeg'er: "ustadige, anspændte og med forskellige energier; nogle mere modige, kompetente og selvsikre, andre mere nervøse og besværlige. Men blandt dem var ingen 'mor'". Dette fravær forårsager en del bestyrtelse hos Helen, som havde forventet, at denne kompetente figur ville ankomme, at hun kunne "overtage" den brogede flok af sine tidligere jeg'er: "Moder-figuren. En person, der ikke bare er fysisk i stand til at udføre det omsorgsarbejde, en baby kræver, men som på ukompliceret vis accepterer det fuldt ud." Hendes ankomst vil gøre Helen til en bedre, mere rolig og samlet udgave af sig selv. Da denne figur aldrig indfinder sig, fremprovokeres en erkendelse: der er ingen "øjeblikkelig, radikal, indre forandring." Tværtimod er der bare "udførslen": de små omsorgsopgaver, der sammenlagt udgør det alvorlige arbejde med livsbevarelse, udført af en person, der stadig er nervøs, usikker, besværlig.

Forestillingen om, at moderskab på en eller anden måde markerer et tydeligt brud med et tidligere jeg, relaterer sig til idealiseringen af moderskabet som en slags selvopofrelse. Passagen fra *Sit eget værelse* om, at "vi tænker tilbage gennem vores mødre, hvis vi er kvinder"<sup>9</sup> (54), hører blandt de oftest citerede sætninger fra hele Virginia Woolfs forfatterskab. Da hun så tilbage på de kvinder, der var gået forud for hende, nåede hun frem til, at kvinder må dræbe deres mødre – eller i det mindste "englen i huset" – for at kunne skrive. Woolf uddybede i 1931, hvad dette offer, "englen i huset", består af: Englen er "intense sympatisk", "utrolig charmerende" og vigtigst af alt, "fuldstændig uselvisk". Mere specifikt "ofrer hun sig selv på daglig basis: Hvis der er kylling, tager hun låret; hvis det trækker et sted, sidder hun netop dér" (Woolf, "Professions for Women"). Forholdet mellem mødre og døtre er ofte blevet forstået som særligt svært på grund af vægten af disse forventninger om selvopofrelse. Hvis rammerne for moderskabet

---

9 O.N.: Citat fra Merete Ries' oversættelse, 2013.

holdes snævre, og moderskabet præsenteres som en nødvendig kvindelig pligt, kan moderen for datteren blive et symbol på begrænset frihed, selvudslettelse og tabet af de glæder og kompleksiteter, moderskabet også rummer. Min ledestjerne Carolyn Steedman omtaler et brev, hun skrev til en ven under en ferie fra universitetet, "hvori jeg beskriver, hvordan jeg sad sammen med min mor om aftenerne, nægtede at gå ud, holdt godt fast i min skyld og pligt, velvidende at jeg var hende, og at jeg måtte holde hende med selskab". I mine egne teenagedagbøger kan jeg finde sidevis af heftige udfald mod min mors forventninger om, at jeg hjalp hende med det endeløse husarbejde, som jeg kunne se altid var ved at drukne hende fuldstændigt. Jeg ville *aldrig*, svor jeg, lade så kedelige ting overvælde mit liv, når jeg blev ældre (Miller 17).

Englen i huset er en arv fra den victorianske periode. Udtrykket stammer fra et digt af Coventry Patmore, trykt første gang i 1854 (Woolfs egen mor levede netop i anden halvdel af det 19. århundrede). I midten af dette århundrede, mens industrialiseringen og kapitalismens etablering flyttede produktionen fra husholdningen til fabrikken, var familiens struktur ved at ændre sig, og en idealiseret moderfigur vandt frem: en kvinde som var helt afskåret fra arbejdsmarkedet. Hendes omsorgsopgaver blev nu forstået som selvopofrende handlinger, der var passende udtryk for hendes kvindelige karakter. Hun var indbegrebet af huslig og privat dydighed, og denne figur hænger sammen med den hvide middelklassens smag og værdier. Det er en ekskluderende figur forklædt som en universel idé. Englen var ideologisk brugbar for staten, både i udenrigspolitik – det "britiske hjem" var en primær eksportvare til koloniserede lande – og indenrigs, fordi den tilbød en effektiv måde at styre den kvindelige seksualitet, som man både hylde og frygtede. Den udgjorde dermed en alvorlig trussel, som kun kunne kontrolleres gennem ægteskab og legitimt moderskab. Moderskabet, hvis udført korrekt, erstattede reproduktionsprocessen (seksualitet) med dets produkt (mild og uselvisk omsorg for børn).<sup>10</sup>

---

10 Kulturhistorikeren Mary Poovey påpeger, at idealisering og undertrykkelse var to sider af samme sag – disse moderlige engle blev karakteriseret som figurer, der "ikke kun var afhængige af den kontrol, som fulgte med beskyttelse, men som

Den omorganisering af det britiske samfund i efterkrigstiden, der i de fleste beskrivelser begyndte med grundlæggelsen af velfærdsstaten, tilskrives ofte en komplet forvandling af de såkaldt victorianske holdninger. I den sammenhæng refererer man primært til det faktum, at mange kvinder trådte ind på arbejdsmarkedet for første gang under verdenskrigene, og at mange af disse kvinder var mødre. Herefter følger 1960'ernes fyrigt frigørende social- og seksualpolitik, såvel som de uddannelsesmæssige muligheder, der blev tilgængelige for unge kvinder (McRobbie, "Inside the socialist nursery"). Det var dog ikke helt så enkelt (det er det aldrig). Som modsvar til den lave fødselsrate, der havde været en bekymring siden 1930'erne, blev kvinder efter 2. Verdenskrig i stor stil opfordret af staten til at få børn. I *War in the Nursery* fra 1982 undersøger Denise Riley, hvordan teorier om børns udvikling påvirkede velfærdsstatens grundlæggelse, og her påpeger hun, at denne pronatalisme indebar et angreb rettet mod selve idéen om den arbejdende mor, hvilket forstærkede den traditionelle opdeling af arbejdsopgaver langs kønnede linjer. Statsbørnehaverne, der var blevet oprettet under krigen for at tilbyde pasning af de arbejdende kvinders børn, blev hurtigt lukket igen, da krigen sluttede. Regeringen "understregede gentagne gange", beskriver Riley, at de havde været "ment som en hjælp i produktionen under krigen og ikke som en social ydelse i sig selv" (119). Da krigstidens industrielle produktion stoppede, og mændene vendte hjem i 1945, forlod kvinderne arbejdsmarkedet. Kvindens plads blev igen i ægteskabet – i hjemmet med sit barn. Moderskabet blev fremstillet som en anden slags "national tjeneste", en kvindes pligt og erstatningen for professionelt arbejde.

Kvindernes frelse kom dermed ikke fra velfærdsstaten, men fra feminismen. Riley var meget aktiv i den britiske kvindefrigørelsesbevægelse, og hun mente, at det var hos denne bevægelse, at man skulle finde udgangspunktet for anfægtelsen af den "utvetydigt konservative fremstilling af moderskab", der havde vundet indpas siden 1945 (196). Kvindebevægelsens

---

også havde behov for den" – og denne forståelse var rodfæstet i den populære overbevisning, at biologiske forskelle associerede kvinder med følelser frem for fornuft: den kvindelige krop var sin egen undertrykkelses værktøj (11). Se også Fildes; Hewitt; Perry 206.

begyndelse dateres som oftest til den første "National Women's Liberation Movement Conference", afholdt på Ruskin College i Oxford mellem den 27. februar og den 1. marts 1970, hvor grupper, der havde mødtes regionalt landet over, blev samlet. (Her bruger jeg "britisk" intentionelt: Selvom der var vigtige feministiske organisationer i Nordirland, var der klager fra irske feminister om, at bevægelsen ofte var ekstremt anglocentrisk). Forholdet mellem mødre og staten var et centralt problem for kvindebevægelsen helt fra begyndelsen. Bevægelsens første fire krav, besluttet på Ruskin-konferencen, lød på ligeløn, lige vilkår i uddannelse og arbejde, gratis prævention og fri abort, og gratis døgnåben børnepasning. Disse krav, sammen med yderligere tre, der kom senere, kan ses som en slags reform, der arbejder med staten og dermed antyder en grad af tiltro til dens evne til at tilbyde mere frigørende forhold. Den bedste måde at forstå denne måske lidt paradoksale position – at bede om noget fra et system, som man anså som i værste fald ikke til at redde og i bedste fald undertrykkende – kan bedst forstås, tror jeg, med den politiske teoretiker Katrina Forrester. Hun beskriver feminismen i denne periode som arbejdende "med og mod staten" for at adskille statsstøtte, såsom bistandsbetalinger, fra statskontrol, såsom de restriktioner, der styrede, hvordan mennesker, der modtog disse betalinger, kunne leve. Forrester diskuterer også en central konflikt i feminismen i det hurtigt afindustrialiserende Storbritannien: "de ressourcer, vi behøver, involverer os i relationer, vi ikke behøver." Spørgsmålet blev, hvorvidt det var muligt at omfordele sådanne ressourcer uden at blive viklet ind i de fælder, de indebar (Forrester; Delphy).

Moderskab forstås ofte som synonymt med husarbejde. Marxistiske og socialistiske feminister udgjorde en stor del af kvindebevægelsen, og de argumenterede for at arbejde med staten fremfor at afvise den fuldstændigt. Disse feminister brugte begrebet social reproduktion til at forstå de opgaver, der udgør mødres daglige arbejde, som ubetalt arbejde, der gør det muligt for det kapitalistiske samfund at reproducere både sig selv og de køns-, race- og klasseuligheder, det bygger på. Social reproduktion indebærer også en mere generel omsorg, inklusive for de syge og ældre – en udvidelse, med andre ord, af Kate Briggs' idé om "livsbevarende arbejde". I 2017 sagde det konservative parlamentsmedlem David Mowat, at løsningen på

landets sociale omsorgskrise er, at folk ganske enkelt må acceptere, at de selv har en "pligt" til at yde omsorg for deres aldrende forældre, ligesom de har pligt til at tage sig af "deres egne børn" (Asthana). Hver gang jeg tænker på den sociale reproduktions historie, særligt hvis jeg taler om det med studerende, kommer jeg i tanke om et tryk af See Red Women's Workshop, et feministisk kollektiv, der var aktivt mellem 1974 og 1990. Trykket viser en fabriks produktionslinje, der udgøres af omsorgsscener samt sloganet "KAPITALISMEN ER OGSÅ AFHÆNGIG AF HUSARBEJDE". Et andet tryk viser en kvindes dag fra klokken seks om morgenen, når babyen vågner, til om aftenen, hvor hun strikker efter at have lavet mad og vasket op, ved siden af hendes mands udsagn til en kollega i en kaffepause: "MIN KONE ARBEJDER IKKE". På omtrent samme tid som See Red lavede deres tryk, var et netværk af feministiske grupper organiseret under banneret "Wages for Housework". De argumenterede for, at reproduktivt arbejde både var centralt for samfundet og økonomien, og at det som sådan var ubetalt arbejde og ikke et naturligt produkt af kærlighed.

Historikeren Tithi Bhattacharya beskriver social reproduktionsteori som noget, der genindfører det "rodede, sanselige, kønnede, racialiserede og ustyrlige element" af levende mennesker i den økonomiske proces (Bhattacharya 19). En del af dette ustyrlige rod skyldes, især i relationer mellem mødre og børn, at kærlighed udgør en stædig kæp i hjulet på teorien. Som de feministiske forskere Lisa Baraitser og Stella Sandford har advaret os imod, er der en fare for, at moderskabet bliver "slugt" i den bredere kategori "social reproduktion", og at dets specificitet dermed forsvinder (Baraitser; Sandford). Hvad angår specifikt moderligt arbejde, har antagelsen om det feminiserede arbejdes "naturlighed" to farlige sider: Ikke alene muliggøres sammenlægningen af det at få børn og meningen med livet – det her er, hvad kvindekroppen er lavet til – det overskygger også de mere komplekse dele af historien om fordelingen af dette arbejde. Tag som eksempel vuggevisen, den paradigmatisk moderlige lyd. Med poet og forfatter Holly Pesters ord:

Hvem har traditionelt set sunget vuggeviser? Moderen, søsteren, tjenerinden, barnepigen, ammen og koloniserede kroppe i imperialistiske systemer. Dette er en gruppe af kvinder, hvis arbejde omdannes til kapitaliseret omsorg, og som dermed understøtter arbejde uden for hjemmet samt globale økonomier (Pester 113).

Moderligt arbejde har historisk set været outsourcet af mødre i lige så høj grad, som det er blevet udført af dem. Kvinder fra arbejderklassen er til stede i hvert led af kæden af amning, påklædning og rengøring, der kan følges gennem husholdninger og arbejdspladser og ud i den bredere historie. Kampagnen "Wages for Housework" blev officielt lanceret ved "International Feminist Conference" i 1972, og de påfølgende forandringer af arbejde og familieliv, har gjort husmoderen til en forvirrende kategori. I stedet for at være en figur med banal genkendelighed, associeres ordet i dag mere med reality-tv's glamourøse kvinder og de superriges koner, hvis husholdninger drives af ansatte, og hvis børn ofte går på elitekostskoler.

#### DET PERSONLIGE ER POLITISK

I 1970'erne, længe før tv-serien "The Real Housewives of Orange County" brød ind i vores kulturelle bevidsthed, begyndte feminister at fokusere på den isolation og fremmedgørelse, kvinder oplevede i den traditionelle familie. Englen i huset havde brug for opmærksomhed. Selvom denne figurs overklassehistorie ikke hjalp på kvindebevægelsens imageproblem – Beatrix Campbell gjorde i *Morning Star* nar af alle dem, der deltog i Ruskin-konferencen for at være "middelklassemødre," der var forfærdede over at leve i "tjenerløse hjem" – var mange feminister i kvindebevægelsen også optagede af ideen om familiens afskaffelse, som står centralt i Karl Marx og Friedrich Engels' *Kommunistiske manifest*, og som i de sidste par år er blevet stadig mere populær især takket være teoretikere som Sophie Lewis og M.E. O'Brien (Lewis; O'Brien; Turner). Målet, der gentages igen og igen i kvindebevægelsens litteratur, var en transformation af enhver form for relation. Som Sheila Rowbotham, der er socialistisk feminist og en vigtig figur i bevægelsen for familiens afskaffelse, spurgte i 1979: "Hvordan begriber og forestiller vi os et fuldstændig anderledes samfund, der ikke bare indebærer en forandring i de eksterne strukturer men også en indre forandring af vores bevidsthed og vores følelser?" (Rowbotham). Ét muligt svar, håbede man, var at tale om disse følelser. Feminister engagerede sig i metoder for bevidstgørelse eller *consciousness-raising*. Man mødtes i grupper og diskuterede forskellige aspekter af livet – husarbejde, ægteskab, sex, fødsler, abort, efterfødselsde-

pression – og forsøgte at forstå og betegne disse oplevelser som politiske. Formuleringen "det personlige er politisk", som oftest krediteres til de amerikanske radikale feminister Shulamith Firestone og Anne Koedt, blev et definerende slogan for andenbølgefeminismen.<sup>11</sup> Formuleringen bruges helt enkelt (ha ha) om det faktum, at kvinders individuelle oplevelser af ensomhed, sorg, frygt og tungsind faktisk ikke er individuelle, men derimod produceres og opretholdes af systemiske og strukturelle uligheder. Her er moderskabet centralt, både for mødrene selv og for deres børn. Det er de tremmer, vi skaber for os selv og for hinanden, fordi vi oplever en byrde eller forventning, som vi kalder for pligt eller kærlighed.

Der var dog ikke fuld opbakning til forestillingen om, at det at kigge indad kunne føre til forandring udadtil. Særligt uenige var grupper som "the Brixton Black Women's Group", "the Organisation for Women of Asian and African Descent" og andre antikolonialistiske grupper med et internationalt fokus, der mente, at disse diskussioner var en distraktion fra nødvendigheden af modstand.<sup>12</sup> I essaysamlingen *Communities of Resistance*, der handler om sorte menneskers kamp for socialisme, giver A. Sivanandan, forfatter, organisator og tidligere formand for Institut for Racereationer i London, et dystert perspektiv på "det personlige er politisk" som et mantra for forandring. I praksis, skriver han, har der været en tendens til, at denne formulering "personaliserede og fragmenterede og afblæste kampe". Han foreslår at vende det om: "det politiske er personligt", en formulering, der drejer sig om, hvad "du skylder samfundet", snarere end hvad "samfundet skylder dig". Den første formulering skaber "radikaliseret individualisme," mens den anden skaber "et radikalt samfund" (57). Sivanandan fremsætter en kritik af identitetspolitik: At forstå, at det politiske er personligt, er at acceptere, at identifikation ikke er en totaliserende kraft. Dette er en frugtbar ramme for forståelsen af moderskabets omfangsrighed. Det faktum,

---

11 Shulamith Firestone og Anne Koedt brugte denne sætning som titel på en artikel af Carol Hanisch om terapi og politik i *Notes from the Second Year: Women's Liberation*.

12 Selvom internationalisme og kvinder fra "den tredje verden" var på programmet for Ruskin-konferencen i 1971, overvejede man ikke rigtig betydningen af race for kvindebevægelsen, som Gail Lewis, Gerlin Bean og andre har påpeget. Se Jolly; Springer.

at kvinder *generelt* og mødre *generelt* har været ofre for undertrykkende politiske systemer gennem historien, udvisker ikke de distinktioner, som tid, sted, race og klasse skaber. Hvis selv de mest magtfulde kvinder har måtte lide nød, hvor meget mere kan historierne om de mindre magtfulde så ikke fortælle os? Og på hvilke måder er moderskabet i sig selv blevet brugt som et våben af dem, der taler i de mest magtfulde menneskers interesser?

Dog mener jeg ikke, som Sivanandan gør, at et fokus på, hvad "samfundet skylder dig", er uforeneligt med det radikale kollektive potentiale i, at "det politiske er personligt". Tværtimod: Den isolation og fattigdom, mange mødre og børn har oplevet i løbet af de sidste fem årtier – og hvis antal stiger måned for måned – skyldes i høj grad, at samfundet ikke giver dem, hvad de har krav på, nemlig opfyldelsen af deres behov. Den historiske periode, som denne bog dækker, omfatter velfærdsstatens afmontering ved en række regerings hånd. Denne afmontering kulminerede i spareprojektet efter 2010, som er omdrejningspunktet for det sidste kapitel og det definerende politiske projekt i min levetid, og som har drænet og forvrænget den sociale struktur med alarmerende hast. I 2017 rapporterede Underhusets Bibliotek, at kvinder havde båret 86 % af spareprojektets byrde. Indeholdt i denne procentsats var også andre tal: Brune kvinder er oftere arbejdsløse end hvide kvinder, og spareprojektet har understøttet og forstærket de uligheder, det britiske samfund reproducerede allerede før finanskrisen i 2008, hvor antallet af fattige blandt etniske minoritetsgrupper, 40 %, var dobbelt så højt som blandt den hvide befolkning (Emejulu og Bassel). I bogen *Crippled*, beskriver Frances Ryan, hvordan spareprojektet både reducerede støtten til personer med funktionsnedsættelse og igangsatte en dæmoniserende mediekampagne, der kategoriserede dem som "nassere," som staten ganske enkelt ikke har råd til (Ryan).

Hvis det at leve efter forståelsen af det politiske som personligt skaber "et radikalt samfund," hvilken plads har moderskab så i dets konstruktion? Riley afslutter *The War in the Nursery* således:

Der findes ikke en udgave af moderskabet, der som sådan kan bruges til at konstruere en radikal politik. [...] Store komplikationer er viklet ind i den vage kategori, der kaldes "moderskab"; stædige og sarte historier, behov og tilskrivninger er skjult deri (196).

Vi kan lige så godt tilføje Jacqueline Roses advarsel om, at "feminisme intet har at vinde ved at validere moderskab i kreativitetens eller magtens navn" (82). Jeg er i hvert fald forsigtig med ordet "radikal," der er blevet brugt med en så vild tøjlesløshed de seneste ti år, ofte i forbindelse med en kvindelig "kraft," at det for mig ikke længere indeholder noget af sin centrale betydning. Aspekter af moderskab er blevet hyldet som radikale med stigende hyppighed. I de senere år sker det nærmest altid inden for en specifik individuel kontekst: et parlamentsmedlem, der tager sin baby med i Underhuset, eller en berømt skuespiller, der bruger en dobbelt brystpumpe, mens hun er ikklædt dyrt linge. I disse billeder er forbindelsen mellem moderen og det sociale demokrati, hvor dét at opdrage børn i nogen grad er en byrde, der deles mellem staten og dens indbyggere, blevet erstattet af den neoliberale ide om den professionelle middelklassemoder, der "kan klare det hele" (McRobbie, "Feminism, the Family and the New 'Mediated' Maternalism" 119). Når "radikal" bruges på den måde, bliver det til noget, man kun kan aspirere til: en måde at undslippe den politiske virkelighed snarere end at iværksætte en egentlig udfordring af status quo.

Kulturelle myter varer længe, og englen i huset har vist sig særdeles modstandsdygtig, som det illustreres af de uhyggeligt perfekte – og, som Candice Brathwaites arbejde viser os, overvældende hvide – billeder fra moderskabets verden på Instagram: "mumfluencere" (og mens jeg skriver dette, klæder nogle af dem sig ud som husmødre fra 1900-tallet, tilsyneladende baseret på de "bedste mødre i litteraturen") (Braithwaite; Petersen). I januar 1983 gav Margaret Thatcher et interview til London Weekend Television-programmet *Weekend World*, hvor hun beskrev sin plan for et mere "selvhjulpent" samfund, hvori "folk er mere uafhængige" snarere end at forvente, at deres "levestandard garanteres af staten". Hun udtrykte også sit ønske om at vende tilbage til de "victorianske værdier," i kraft af hvilke "vores land blev mægtigt," en fantasi om "uafhængighed og initiativ" snarere end "statens tvang" (Walden og Thatcher). Uanset i hvilket omfang det lykkedes efterkrigstidens konsensus at uddrive victorianismens spørgsmål, blev det en kortlivet eksorcisme.

HELEN CHARMAN er litteraturhistoriker og Affiliated Lecturer ved Clare College, University of Cambridge. Hun forsker i det 19. og 20. århundredes engelsksprogede litteratur, feminisme, psykoanalyse og socialhistorie. *Mother State* udkom i 2024 og er blevet rost og diskuteret bredt, både inden for og uden for den akademiske verden.

Oversat til dansk af Ida Aaskov Dolmer (iad@sdu.dk)

### MOTHER STATE

In this translated excerpt from her book *Mother State: A Political History of Motherhood*, Helen Charman examines motherhood as a fundamentally political condition shaped by historical, social, and economic forces. Challenging the persistent division between private and public spheres, Charman argues that motherhood has been systematically depoliticised while remaining central to the functioning and reproduction of the capitalist, patriarchal, and racist state. Likewise, Charman examines the welfare state as an infrastructure that has often been considered as providing a maternal-like care for its citizens. Drawing on cultural history and social reproduction theory, Charman traces how motherhood has been mobilised, idealised, and instrumentalised by the British state from the expansion of the welfare state after the second world war to the era of austerity in the 21st century. The excerpt explores how gender, race, class, and citizenship determine which mothers are considered worthy of care and state support, and which are subject to surveillance, neglect, or blame. At the same time, the text resists essentialist definitions of “the mother,” insisting on the plurality and indeterminacy of motherhood. By reclaiming motherhood as a contested political terrain rather than a naturalised private role, Charman calls for a collective rethinking of care, and the welfare state’s responsibility towards its citizens, and she questions neoliberal fantasies of individual and privatised maternal resilience in the face of structural inequality.

### KEYWORDS

DA: Moderskab; velfærdsstat; social reproduktion; privat og offentlig; omsorg  
EN: Motherhood; welfare state; social reproduction; private and public; care

## BIBLIOGRAFI

- Asthana, Anushka. "Take care of your elderly mothers and fathers, says Tory minister." *The Guardian*, 31. januar 2017.
- Baraitser, Lisa. *Enduring Time*. Bloomsbury, 2017.
- Battersby, Christine. *The Phenomenal Woman: Feminist Metaphysics and the Patterns of Identity*. Polity Press, 1998.
- Bhattacharya, Tithi. "Introduction: Mapping Social Reproduction Theory." *Social Reproduction Theory: Remapping Class, Recentring Oppression*, redigeret af Tithi Bhattacharya, Pluto Press, 2017.
- Brathwaite, Candice. *I am Not Your Baby Mother*. Quercus, 2020.
- Briggs, Kate. *The Long Form*. Fitzcarraldo, 2023.
- Bryan, Beverley, Stella Dadzie og Suzanne Scafe. *The Heart of the Race: Black Women's Lives in Britain*. Verso, 1985.
- Davis, Angela Y. *Women, Race & Class*. Random House, 1981.
- Delphy, Christine. *Close to Home: A Material Analysis of Women's Oppression*. Oversat af Diana Leonard, Verso, 2016.
- Emejulu, Akwugo og Leah Bassel. "Minority Women, Austerity and Activism." *Race & Class*, vol. 57, nr. 2, oktober 2015, s. 86-95. <https://doi.org/10.1177/0306396815595913>.
- Ferber, Alona. "Judith Butler on the culture wars, JK Rowling and living in 'anti-intellectual times.'" *New Statesman*, 22. September 2020.
- Fildes, Valerie. *Wet Nursing: A History from Antiquity to the Present*. Wiley Blackwell, 1988.
- Firestone, Shulamith og Anne Koedt. *Notes from the Second Year: Women's Liberation. Radical Feminism*, 1970.
- Forrester, Katrina. "'In and against the state': revolutionary feminism during deindustrialization." University of Cambridge, 9. juni 2023, forelæsning.
- Heron, Liz, redaktør. *Truth, Dare or Promise: Girls Growing up in the 50s*. Virago, 1985.
- Hewitt, Margaret. *Wives and Mothers in Victorian Industry*. Rockcliff, 1958.
- Jolly, Margaretta, redaktør. *Sisterhood and After: An Oral History of the UK Women's Liberation Movement, 1968-present*. Oxford University Press, 2019.
- Lessing, Doris. *Vandring i skygge. Erindringer, 2. del, fra 1949 til 1962*. Oversat af Kirsten Jørgensen, Gyldendal, 1998.
- Lewis, Sophie. *Full Surrogacy Now*. Verso, 2019.
- McRobbie, Angela. "Inside the socialist nursery: welfare maternity and the writing of Denise Riley." *Feminist Review*, vol. 23, nr. 1, 2020, s. 287-96. <https://doi.org/10.1177/1464700120928291>.
- McRobbie, Angela. "Feminism, the Family, and the new 'Mediated' Maternalism." *New Formations*, vol. 80/81, 2013, s. 119-137.
- Miller, Nancy K. "Mothers, Daughters, and Autobiography: Maternal Legacies and Cultural Criticism." *Mothers in Law: Feminist Theory and the Legal Regulation of Motherhood*, redigeret af Martha Albertson Fineman og Isabel Karpin, Columbia University Press, 1995.
- O'Brien, M.E. *Family Abolition: Capitalism and the Communizing of Care*. Pluto Press, 2023.

- Perry, Ruth. "Colonizing the Breast: Sexuality and Maternity in Eighteenth-Century England." *Journal of the History of Sexuality*, vol. 2, nr. 2, oktober 1991, s. 204-34. <https://www.jstor.org/stable/3704034>.
- Pester, Holly. "Songs of Rest: An Intervention in the Complex Genre of the Lullaby." *The Restless Compendium: Interdisciplinary Investigations of Rest and Its Opposites*, redigeret af Felicity Callard, Kimberley Staines og James Wilkes, Palgrave Macmillan, 2016.
- Petersen, Sara. "Victorian Era-Inspired Momfluencers are Taking Over Instagram." *InStyle*, 25. marts 2021.
- Poovey, Mary. *Uneven Developments: The Ideological Work of Gender in Mid-Victorian England*. University of Chicago Press, 1988.
- Riley, Denise. "Am I That Name?": *Feminism and the Category of "Women" in History*. Macmillan, 1988.
- Riley, Denise. *War in the Nursery*. Virago, 1983.
- Rose, Jacqueline. *Mothers: An Essay on Love and Cruelty*. Faber and Faber, 2018.
- Rowbotham, Sheila. *Beyond the Fragments: Feminism and the Making of Socialism*. Newcastle Sociality Centre, 1979.
- Ryan, Frances. *Crippled: Austerity and the Demonization of Disabled People*. Verso, 2018.
- Sandford, Stella. "What is Maternal Labour?" *Studies in the Maternal*, vol. 3, nr. 2, 2011, s. 1-11. <https://doi.org/10.16995/sim.63>.
- Sivanandan, A. *Communities of Resistance: Writings on Black Struggles for Socialism*. Verso, 1990.
- Sparrow, Josie. "A commitment to care... and to disobedience." *New Socialist*, 15. April 2020, <https://newsocialist.org.uk/commitment-to-care-lola-olufemi/>
- Spillers, Hortense J. "Mama's Baby, Papa's Maybe: An American Grammar Book." *Diacritics*, vol. 17, nr. 2, sommer 1987, s. 64-81. <https://doi.org/10.2307/464747>.
- Springer, Kimberley. "Third wave black feminism?" *Signs*, vol. 27, nr. 4, sommer 2002, s. 1059-82. <https://doi.org/10.1086/339636>.
- Summers, Hannah. "Black women in the UK four times more likely to die in pregnancy or childbirth", *The Guardian*, 15. januar 2021.
- Turner, Jenny. "Dark Emotions." *London Review of Books*, vol. 42, nr. 18, 24. september 2020. <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v42/n18/jenny-turner/dark-emotions>.
- Tyler, Imogen, "Introduction: Birth." *Feminist Review*, vol. 93, nr. 1, november 2009, s. 1-7. <https://doi.org/10.1057/fr.2009.29>.
- UK Poverty 2022. Joseph Rowntree Foundation, 18. januar 2022.
- Walden, Brian, og Margaret Thatcher. "TV-interview for London Weekend Television." *Weekend World* ("Victorian Values"), 16. januar 1983.
- Woolf, Virginia. "Professions for Women." *Collected Essays*, vol. 5: 1929-1932, redigeret af Andrew McNeillie og Stuart N. Clarke, The Hogarth Press, 1986.
- Woolf, Virginia. *Sit eget værelse*. Oversat af Merete Ries, Rosinante, 2013.

